

Aanleiding

Eind 2010 is het experiment "Organiseren en verantwoorden door de strafrechter", de zogenaamde 'Proeftuin'¹ in het Arnhemse gerechtshof succesvol afgesloten en ingebed in de reguliere zittingspraktijk van de strafsector van het hof. Deze nieuwe wijze van werken stoelt vooral op resultaatgericht werken met concrete zaaksaantallen door vaste strafkamers en minder op de klassieke zittingsverplichtingen. De voorzitter van de strafkamer maakt ruim gebruik van de hem in de wet gegeven mogelijkheden om voorafgaand aan de zitting onderzoekswensen te inventariseren en uit te (doen) voeren. Zo nodig wordt op een regie- of pro forma-zitting een formele beslissing van de strafkamer gevraagd.

Het aanhoudingspercentage liep in het experiment met 18% terug en de doorlooptijden tussen de eerste zitting en de einduitspraak zijn met 28 dagen ingekort. De intern en extern betrokkenen bleken tevreden over de nieuwe manier van werken. Het Arnhemse experiment biedt interessante aanknopingspunten voor de strafsector van de rechtbank Maastricht om resultaatgericht te werken en het aanhoudingspercentage te verminderen zodat de doorlooptijd terugloopt.

Er worden met deze wijze van werken voor alle procespartijen voordelen verwacht:

- rechtbank:
 - kortere doorlooptijd;
 - minder aanhoudingen;
 - hogere uitstroom van vonnissen;
 - professionele satisfactie
- advocaten:
 - efficiënte zaaksafoening omdat er veel 'buiten de zitting' gebeurt;
 - eenduidige aanpak van de zaak;
 - de communicatie verbetert omdat er korte lijnen zijn c.q. er is één aanspreekpunt;
 - bij tijdig overleg is een ruime inwilliging van onderzoekswensen mogelijk;
- OM:
 - vaste zittingsdag;
 - continuïteit in regievoering;
 - kortere doorlooptijden;
- verdachten:
 - duidelijke regie op de zaak;
 - sneller duidelijkheid over de afloop van de strafzaak.

Doel pilot 'team zelfbeheer' in de sector Straf Maastricht

Dit beleidsvoorstel is gericht op het opzetten van een pilot 'zelfbeheer' in de sector Straf. Daarin wordt onderzocht of 'zelfbeheer' zoals Otte dat voorstaat en de voordelen, t.w. verkorting doorlooptijden, verminderen aanhoudingspercentage en verbetering arbeids- en professionele satisfactie die in Hof Arnhem onder zijn supervisie zijn opgetreden ook in een rechtbank gerealiseerd kunnen worden.

Essentie van de gedachte achter 'zelfbeheer'

Een strafkamer draagt een integrale verantwoordelijkheid voor een eigen contingent strafzaken, wordt daarvoor gefaciliteerd en afgerekend en kan binnen randvoorwaarden eigen werkwijze en prioriteiten bepalen.

In ruil voor de toegestane autonomie en integrale verantwoordelijkheid van de strafrechter, legt deze verantwoording af aan de sector-, afdelings- of teamvoorzitter over de hoeveelheid werk en de kwaliteit ervan om te voorkomen dat de zelfregulerende professional monopolistisch gedrag vertoont dat tot stagnatie en inefficiëntie leidt.

Puntsgewijs:

- integrale zaaksverantwoordelijkheid van begin tot eind;
- binnen kaders eigen werkwijze, aanpak, tempo en prioriteiten bepalen;
- juridisch én organisatorische verantwoordelijkheid in één hand (zelfbeheer);
- meer tijd over voor kwaliteit (concrete zaken/algemene verdieping);

¹ R. Robroek, *De proeftuin 2010. Organiseren en verantwoorden door de strafrechter*.

<http://www.rechtspraak.nl/Organisatie/Publicaties-En-Brochures/Researchmemoranda/Documents/websiteRM2011-4.pdf>

- verantwoording afleggen over kwaliteit en kwantiteit.

Huidige situatie: centrale werkwijze, problemen en vraagstukken

In de centrale werkwijze die nu wordt gehanteerd wordt het strafproces niet *door* maar *voor* de strafrechter georganiseerd. De zaken worden centraal geïntermediëerd, waarbij de strafrechter geen invloed heeft op de tijd die voor de behandeling van de zaak wordt uitgetrokken. Kort voor de zitting krijgt de strafrechter het dossier voor het eerst onder ogen, waarbij geen mogelijkheid (meer) bestaat om eventuele hiaten in de voorbereiding nog te repareren. Verzoeken van partijen om getuigen te horen of andere onderzoekshandelingen te laten verrichten moeten veelal op zitting worden behandeld en leiden dan bij toewijzing tot ongeplande aanhoudingen en daarmee tot verlies van schaarse zittingscapaciteit. De in de wet opgenomen mogelijkheden voor de voorzitter om voorafgaand aan de zitting bepaalde onderzoekshandelingen te laten verrichten (art. 258 Sv) of getuigen te laten oproepen (art. 263 Sv), en daarmee het onderzoek ter terechtzitting te faciliteren, worden in de praktijk nauwelijks benut.²

Problemen in de strafrechtspraak puntsgewijs:

- hoog aanhoudingspercentage;
- financiële krapte;
- om kwaliteit te leveren: hoge werkdruk en/of achterstanden;
- delegatie tast bij huidige centrale werkwijze de rechterlijke kwaliteit aan.

Vraagstukken

Tot nu toe is de oplossing 'centraal' gezocht. De appointering van PR-zaken wordt door het OM gedaan en die van de MK-zaken door het OM met een toets door het Rooster- en regiebureau. In het Landelijk strafprocesreglement worden aanhoudingsverzoeken centraal verwerkt, waarbij de dagvoorzitter op de tweede plaats komt. De griffierstaak is geüniformeerd en bestaat vooral uit een (al dan niet uitgebreide) voorbereiding en het concipiëren van een vonnis.

Deze centrale werkwijze heeft nieuwe vraagstukken gegenereerd:

- wettelijke verankering centrale werkwijze is er eigenlijk niet:
 - 'de voorzitter' appointeert: 258 lid 5 Sv;
 - 'de rechtbank' beslist over aanhoudingsverzoeken: 278 lid 3 Sv;
 - 'de rechtbank' of 'de politierechter' oordeelt over geschiktheid zaak: 282a lid 1 Sv en 369 lid 2 Sv;
- de wetgever beoogt een proactieve voorzitter:
 - Onderzoeksproject Sv 2001;
 - Voorzittersbeslissing ex 258 lid 5 Sv;
 - Wet versterking positie rechter-commissaris: 185 Sv³ (*is uitgesteld tot 1/1/13*);
- de bestuurder bevindt zich op het rechterlijk domein:
 - betrokkenheid rechters bij vaststelling LSPR?
 - centrale aansturing = meer bestuurlijke bemoeienis (voorbereiding, appointering, aanhoudingsverzoeken).

Deze werkwijze leidt tot een rechter die slechts onderdeel is in het strafproces in plaats van het middelpunt. Daardoor kan hij minder eigen plan trekken zoals de wetgever voor ogen had.

Werkwijze 'zelfbeheer'

Het streven is om zittingsrijpe zaken met zo min mogelijk aanhoudingskansen op zitting te plannen. De juridisch medewerker vormt een belangrijk juridisch en organisatorisch voorportaal en een actieve voorzitter voert de regie over de zaak. In een vroeg stadium wordt beoordeeld welke onderzoekshandelingen moeten worden verricht naar het oordeel van de strafkamer en wordt aan de procespartijen gevraagd welke wensen zij eventueel hebben.

Zo nodig vindt een informeel togaloos overleg plaats waar advocaat en officier van justitie onder leiding van de kamervoorzitter bespreken welke onderzoekswensen zij hebben. Indien tussen partijen consensus bestaat kan de voorzitter nader onderzoek (laten) verrichten, indien partijen niet tot

² Dit geldt m.m. ook voor de bevoegdheid van de rechter-commissaris om ambtshalve onderzoekshandelingen te verrichten (art. 36° Sv). Ook deze bevoegdheid wordt in de praktijk nauwelijks toegepast omdat de rechter-commissaris de zaak veelal alleen ziet ten tijde van de inbewaringstelling van de verdachte en eventueel ten tijde van het beoordelen van verzoeken van de procespartijen.

³Kamerstukken 32 177.

consensus komen zal zo nodig een regie- of pro forma-zitting plaatsvinden. Uiteindelijk wordt de zaak zo veel als mogelijk panklaar op de zitting aangebracht.

De appointering van de zaak, zowel het bepalen van de tijd die de behandeling van de zaak ter zitting zal vragen als de datum en tijd waarop de zaak ter zitting wordt behandeld, komt eveneens in handen van de voorzitter. Zo vroeg als mogelijk, maar in ieder geval zo tijdig als noodzakelijk, bepaalt de voorzitter samen met de juridisch medewerker wanneer de zaak ter zitting wordt behandeld en hoeveel tijd hiervoor wordt uitgetrokken. Ook hierbij worden officier van justitie en advocaat actief betrokken. Er wordt veel via de mail gecommuniceerd.

Aan het onmiddellijkheidsbeginsel wordt meer recht gedaan omdat getuigenverhoren met instemming van partijen door een rechter als RC uit de kamer zelf gedaan zullen worden. Naast dit kwaliteitbevorderend aspect kunnen getuigen eerder worden gehoord wat ook de doorloopsnelheid ten goede komt.

De kamer heeft een vaste samenstelling. Voorbereidingstijd voor de inhoudelijke behandeling kan vaak korter zijn doordat de zaak al bekend is uit het voortraject. Dit maakt het makkelijker meer zaken op zitting te behandelen.

Puntsgewijs samengevat:

1. eigen dossiers, eigen mensen, convenant;
2. vroegscan door griffier en inventariseren onderzoekswensen;
3. geen onderzoekswensen → appointering door griffier;
4. wel onderzoekswensen → voorzittersbeslissing, informeel voorzittersoverleg of regiezitting;
5. nader onderzoek → bij voorkeur via gedelegeerd RC voor uitroepen zaak tzt;
6. zaak pas op zitting wanneer deze panklaar is;
7. inhoudelijke voorbereiding afgestemd op wensen strafkamer;
8. eigen aanhoudingszittingen voor aangehouden zaken;
9. P&V-gesprekken (1 x per 3 maanden).

Verschillen 'zelfbeheer' en centraal werken in schema

ZELFBEHEER⁴	CENTRALE WERKWIJZE
Resultaatsverplichting (aantal zaken)	Inspanningsverplichting (aantal zittingen)
Wel verantwoording strafkamer	Geen verantwoording strafkamer
Strafkamer volgt zaak van begin tot eind	Strafkamer in later stadium betrokken
Zelf appointeren	Centraal appointeren
Eigen vroegscan	Centrale vroegscan
Zelfde samenstelling na aanhouding	Andere samenstelling na aanhouding
Variabele werkbelasting	Gelijkmatige werkbelasting
Persoonlijke mogelijkheden en voorkeuren leidend	Gelijkmatigheid en berekenbaarheid leidend

Plan van aanpak voor de pilot 'zelfbeheer' in Maastricht

Te verwachten resultaten: verbetering op het gebied van kwaliteit, doorlooptijden, productie/aanhoudingspercentage en satisfactie van alle procespartijen in een strafzaak. Deze indicatoren zullen via een parallel op te zetten onderzoeksopzet gekwantificeerd worden. Daarin wordt

⁴ In de pilot kan nog worden teruggevallen op de andere teams gelet op beschikbare capaciteit van de 'vaste kamers'.

een onderzoeksaanpak uitgewerkt waarin een nulmeting wordt opgenomen en waarin kwalitatieve en kwantitatieve gegevens worden verzameld en geanalyseerd. Uiteindelijk resulteert dit in een eindrapportage. Het project behelst derhalve een integratie van een praktisch ervaringsdeel en een onderzoeksproces. Voor de uitwerking en begeleiding van het methodologische deel wordt samenwerking met Rinus Otte en Rick Robroek gezocht.

Praktische uitwerking:

1. Start met één kamer (eventueel tweede kamer) bestaande uit drie rechters en één juridisch en één senior-juridisch medewerker. Administratieve medewerkers worden ad-hoc toegevoegd.
2. Deze kamer maakt naar evenredigheid met de bestuursafspraken in het vigerende convenant een productieafspraken tot x aantal vonnissen.
3. Voorwaarden:
 - 3.1. animo, flexibiliteit en 'zelfmanagement' van de betrokken medewerkers;
 - 3.2. 'elastisch' gebruik van het wetboek;
 - 3.3. betrokkenheid van OM en advocatuur;
 - 3.4. tijdspad waarin een 'overgangsfase' van centrale werkwijze naar 'zelfbeheer' roostertechnische wordt opgevangen.
4. Operationele keuzes:
 - 4.1. de kamer krijgt één vaste zittingsdag;
 - 4.2. evenredige zaaksverdeling (mega, grote zaken, standaard MK, PR), zodat cijfermatige vergelijking tussen reguliere kamers en de proeftuin kan worden gemaakt en de hypothese dat de opbrengst in vonnissen grote is dan de reguliere aanpak getoetst kan worden;
 - 4.3. MK vormt de core-business, maar er wordt ook geparticipeerd in het reguliere EK-rooster. De afwisseling die dat met zich meebrengt voor rechters, wordt noodzakelijk geacht voor de arbeidssatisfactie;
 - 4.4. afstemming met de regierol van de RC. Kwesties m.b.t. bevoegdheid moeten uitgediept worden, omdat de positie van de RC per 1/10/12 zou wijzigen (wordt minstens 1/1/13);
 - 4.5. zaaksstroom op geleide van groeimodel ombuigen van centraal naar zelfbeheer:
 - niet-gedetineerden worden via Regiebureau toebedeeld aan team zelfbeheer;
 - gedetineerden direct uit Raadkamer gevangenhouding naar team zelfbeheer;Communicatie naar alle partijen wanneer en welke zaak aan team zelfbeheer is toebedeeld.
5. Tijdspad pilot zelfbeheer:
 - februari - april 2012: beleids- en onderzoeksvoorbereiding:
 - brainstorm in SOS (*is gepasseerd*);
 - 12 maart 2012: SOS-besluit opstellen formeel beleidsvoorstel pilot (*gepasseerd*)
 - 2 april 2012: informele communicatie naar hele sector m.b.t. onderhavig beleidsvoorstel
 - 3 april 2012: bestuursvergadering → bij akkoord voortgang ontwikkeling pilot zelfbeheer
 - april - juli 2012: concretisering plan van aanpak team zelfbeheer en onderzoeksopzet:
 - beleids- en onderzoeksvoornemens met Otte/Robroek bespreken
 - uitwerking praktische werkwijze pilot zelfbeheer
 - medewerkers benaderen voor deelname
 - betrokkenheid OM en Balie zoeken en uitwerken
 - Maasdagen juni: uitgewerkt plan aan sector voorleggen
 - september - december 2012: start pilot 'zelfbeheer' → transitiefase:
 - stappenmodel ontwikkelen om betreffend team uit 'centrale' planning naar 'zelfbeheer' om te zetten;
 - weeffouten corrigeren e.d.
 - productietargets aanpassen;
 - december 2012: eerste tussenevaluatie
 - januari - december 2013: doorstart pilot 'zelfbeheer' → onderzoeks- en experimenteerfase:
 - aantal zaken en uitstroomtarget naar evenredigheid van convenant 2013
 - journaal en gegevens bijhouden t.b.v. onderzoeksevaluatie en eindrapportage
 - minimaal 4 tussenevaluaties c.q. P&V-gesprekken met leidinggevende(n)
 - januari - maart 2014: afrondingsfase → besluitvorming = stoppen of consolideren